

A Network of museums — the condition for a common programme to protect and present the national heritage

Damjan Lapajne

Regulations governing museum activities variously present the problem of a museum network in Yugoslavia. They share, however, a common effort to solve problems of cooperation within a homogeneous organization of museum activity, based on consultations between the mu-

seums. Conclusions from conferences, conventions and written discussions identify the problem itself and suggest certain solutions. In practice, however, there are still problems of closer collaboration between museums as well as problems arising from the lack of vertical and horizontal connections between the institutions. A unified organization of museums was proposed, which would by means of a museum network form an integral system of protection and presentation of the natural and cultural heritage. As a museological and social necessity such a network of museums must be based on a common operational process

and particularly on drafting and prescribing uniform standards of museum activities in the context of the society's cultural standards.

It is pointed out how important it is to intervene in the existing scheme with a previously drafted typology and classification of museums. The organization of a network of museums is based on the view that museums are entirely autonomous organizations, in the sense of workers' management, and that the whole system of a homogeneous museum network should start with the principle of consultation and agreement.

Riječ je o . . . — Main feature

Predlog projekcije dugoročnog razvoja muzejske službe s mrežom muzeja u srednjem Pomoravlju, Resavi i Levču*

Savo Vetnić

Zavičajni muzej u Svetozarevu, Svetozarevo

Ovim dokumentom nastoje se — putem zakonskih odredbi, društvenih potreba i samoupravnog dogovaranja — iznaći i predložiti načini i pravci u građenju regionalnog sistema—mreže muzeja u srednjem Pomoravlju.

Polazište je sadašnji stepen programskog, koncepcijskog, kadrovskog, prostornog, funkcionalnog i društveno-ekonomskog položaja muzejske službe u konstituiranju regionalnog kulturnog sadržaja i vršenju zaštite prirodnačkih i kulturno-istorijskih dobara.

Prvu polaznu odrednicu čine odredbe Zakona o zaštiti kulturnih dobara (Sl. glasnik SRS, 28/77) kao i niz internih akata i preporuka donesenih od strane samoupravnih tela Zajednice muzeja Srbije koje se tiču teritorijalne podele i koncepcijskih odnosa među muzejima na nivou uže Srbije.

Drugu polaznu odrednicu čine srednjoročni programi društveno-ekonomskog razvoja društveno-političkih i samoupravnih interesnih zajednice kulture srednjopomoravskog regiona za period 1981—1985. g. Treća je polazna odrednica određena odredbama Zakona o udruženom radu (Sl. list SFRJ, 53/76), kao

osnova u dogovaranju i samoupravnom povezivanju muzejskih ustanova na prikupljanju, evidenciji, istraživanju, zaštiti, izlaganju i publikovanju kulturnih dobara.

Regionalne odlike srednjeg Pomoravlja

U užem smislu to je područje paraćinsko-svetozarevačke kotline, odnosno uzan ravničarski pojas s obe strane toka Velike Morave, od Stalačke klisure na jugu do Bagr-

»Moravka« iz Drenovca kod Paraćina — Vinčanska grupa 4300—3100 godine p.n.e.

danskog tesnaca na severu. Regionalno područje čine 6 društveno-političkih zajednica, i to: Paraćin, Ču-prija, Svetozarevo, Despotovac, Svilajnac i Rekovac. Drugačije je poznato kao — REGION SREDNJEG POMORAVLJA, RESAVE I LEVČA.

Muzejske ustanove u srednjem Pomoravlju

Prvi oblici organizovanog rada, uz primenu naučnih metoda u istraživanju, zaštiti i publikovanju od strane domaćeg kadra, javljaju se u ovom regionu pred kraj prošlog veka. Najznačajnije mesto među njima imaju Mihajlo Valtrović, Nikola Vulić, Vlada Petković, Miloje Vasić i Miodrag Grbić, sa velikim brojem naučnih sledbenika.

U posleratnom periodu počinje formiranje lokalnih društvenih institucija, koji nije jednakomerno zahvatio i organizaciju zaštite kulturnih dobara. Ovome su pogodovale odredbe odgovarajućih zakonskih akata, napose starog Zakona o muzejima (1968. g), jer su nosioci zaštite nepokretnih spomenika i arhivske građe oznaženi do državnih organa a muzeji prepušteni nahodanju opštinskih samouprava. To je dovelo do stanja da mogu, a ne moraju da postoje, da je kulturno nasleđe opštinsko vlasništvo, a ne deo nacionalnog bogatstva. Zbog toga su naponi u osnivanju muzeja vođeni bez potpunije društvene podrške. Osnivani su u svim opštinama, osim u Rakovcu, ali su bili kratkog daha, te danas jedini deluje Zavičajni muzej u Svetozarevu.

1. Zavičajni muzej u Svetozarevu

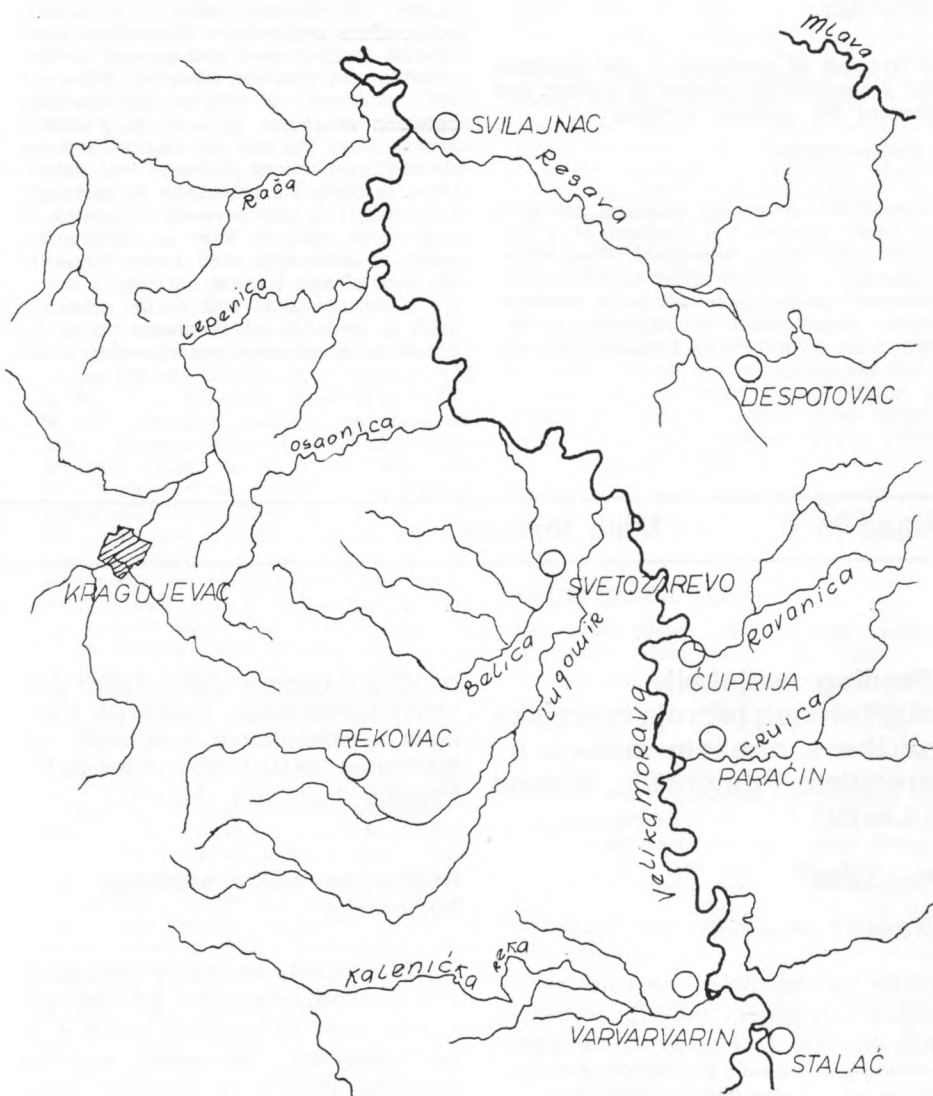
Osnovan je 1954. god. sa malom zbirkom arheoloških i istorijskih predmeta. Jedno je vreme Muzej bio i zatvoren a počam od 1963. kontinuirano se razvija do danas. Krajem 60-tih godina Muzej je, u natoč brojnim problemima smješta ja zbirki, kao i kadra, razvijao svoju delatnost te je danas kompleksna ustanova s prirodnjačkim, arheološkim, istorijskim, etnološkim i umetničkim odelenjima. Delokrug rada mu je zavičajno, odnosno opštinsko područje a finansira ga SIZ kulture opštine Svetozarevo. Raspolaze građom od oko 100 000 inventarnih jedinica. Po grubim procenama, izložbenu vrednost ima oko 30000 predmeta. Zaposleno je 10 radnika: 2 arheologa, 2 istoričara, 1 etnolog, 1 ist. umetnosti, 1 fotograf i 3 radnika u zajedničkim službama. Stručnoistraživački rad se odvija preko dugoročnih i srednjoročnih projekata uz angažovanje spoljnih saradnika iz ostalih muzeja ili odgovarajućih specijalizovanih ustanova.

2. Gradski muzej u Čupriji

Osnovan je 1954. god., kada je podignuta i namenska zgrada, ali zbog odustva stručnog kadra i sigurnijih izvora finansiranja nije ni u jednom momentu stekao uslove da od zbirke preraste u pravu muzejsku ustanovu. Raspolagao je fondom od oko 1000 objekata od rane praistorije do perioda socijalističke izgradnje. Otpočeo je bio razvoj u smeru muzeja kompleksnog tipa. Muzej je zbog pomanjkanja sredstava zatvoren tokom 1968. god. a nedugo zatim, za vreme poplave, zgrada i građa su znatno oštećeni a inventarska evidencija potpuno propala. Zgrada je srušena a materijal predat na čuvanje službama Skupštine opštine. U međuvremenu, najznačajniji predmeti su nestali, a manji deo je, radi neophodnih mera preuzeo svetozarevački Muzej.

3. Resavski narodni muzej u Svilajncu

Osnovan tokom 1954. god. s fondom od oko 1500 predmeta prirodnjačkog i kulturno-istorijskog karaktera, od čega je polovina bila i izložena u prostorijama Biblioteke. Bez stručnog kadra s nepouzdanim izvorima financiranja, Muzej je već 1959. god. zatvoren. Materijal je smešten u podrum zgrade društveno-političkih organizacija, gde je delom propao u poplavi, a u većoj meri razgrabljen.

Teritorija srednjepomoravskog regiona

Tokom 1959. god. otvorena je dependansa Muzeja u Planinarskom domu kod Strmostena s oko desetak rudarskih alatki. Zbirka je danas u okviru Muzeja ugljarstva u Senjskom rudniku. Pre nekoliko godina pokrenuta je inicijativa u obnavljanju Muzeja. Primljen je i stručni radnik-etnolog, koji je zasada u okviru Biblioteke.

4. Zavičajni muzej u Paraćinu

Zbirka Osnovne škole u Paraćinu osnovana 1953. god. raspolagala je s nekoliko stotina predmeta i velikom numizmatičkom zbirkom pa je tokom 1975. god. revitalizirana ideja o osnivanju muzeja zavičajnog tipa. U formalnom pogledu, u pitanju je još uvek zbirka koja deluje pri SIZ-u kulture Paraćin, jer nisu ispunjeni uslovi za samostalnu registraciju. Muzej raspolaze zgradom

a kadar čine 4 radnika — arheolog, preparator i pomoćni radnik. Razvija se kao kompleksna ustanova a raspoloživim materijalom formirana je stalna izložba.

5. Muzej ugljarstva u Senjskom rudniku

Osnovan je 1943. god. na inicijativu SIZ-ova kulture opštine Despotovac i senjsko-resavskih rudnika uglja.

Muzej raspolaze zgradom, sa stalnom izložbenom postavkom, u koju su uključeni pokretni predmeti o radu u rudnicima i životu rudara. U isto vreme, stavljeno je pod zaštitu nekoliko starih rudarskih okana, na čijem uredenju tek predstoji da se radi.

Muzej nema samostalni status, već deluje u sastavu zajedničkih službi senjsko-resavskih rudnika.

Zamišljen je kao specijalizovana ustanova, ali postoji tendencija da se pretvori u kompleksni tip muzeja. Zapošljava 2 radnika — arheologa i restauratora.

6. Spomen-zbirke i muzeji

a) Spomen-kuća narodnog heroja Branka Krsmanovića — nalazi se u njegovom rodnom selu u D. Mutnici i o njoj brine Zavičajni muzej iz Paraćina.

b) Spomen-kuća narodnog heroja Miodraga Novakovića — nalazi se u Čupriji i o njoj brine opštinski SIZ kulture.

c) Spomen-kuća narodnog heroja Rade Miljković — nalazi se u njegovom rodnom selu u Belici i o njoj brine Zavičajni muzej u Svetozarevu.

d) Spomen-muzej Ljubiše Uroševića, komandanta Pomoravskog partizanskog odreda — nalazi se u Dому kulture u njegovom rodnom selu Ribari i o njemu brine Mesna zajednica sela.

e) Zavičajna zbirka u Despotovcu — nalazi se pri Opštinskoj biblioteci. Izložene su zavičajne knjige, štampa i građa iz NOR-a i socijalističke revolucije.

Prema ovom pregledu, u svim opštinama regiona, s izuzetkom Rakovca, u periodu 1950—1955. godine, osnivaju se prve muzejske ustanove. Pokretači su bili pojedini ljubitelji starina, pa se sa njihovim povlačenjem akcija gasi a muzeji ukidaju.

Svi osnovani muzeji težili su kompleksnom tipu, te su ličili »ko jaje jajetu«, pretendujući na najznačajnije mesto u regionalnim okvirima. Sadašnju muzejsku službu obavlja muzeji u Svetozarevu, Paraćinu i specijalizovani muzej u Senjskom rudniku. To ne odgovara društvenim potrebama, niti se ostvaruju efikasne mere zaštite.

PROJEKCIJA DUGOROČNOG RAZVOJA MUZEJSKE SLUŽBE U SREDNJEM POMORAVLJU

Realno je očekivati da će u narednom periodu morati da dođe do mnogo šireg i ozbiljnijeg društvenog angažovanja u utvrđivanju prava, obaveza i dužnosti društvenopolitičkih zajednica u vršenju zaštite kulturnih dobara.

To će usloviti i drugačiji tretman organizacija zaštite kulturnih dobara muzejskog karaktera, pa se pred

njih postavljaju zadaci na uređenju međusobnih odnosa u pogledu utvrđivanja mreže muzejskih punktova, podele rada na principima tematske koncepcije i teritorijalne nadležnosti, funkcionalnog povezivanja i drugih elemenata.

Funkcija zaštite zahvataće prevladavanje mnogih sadašnjih slabosti; pored ostalog, više neće zavisiti od pojedinačnih napora muzeja, već od njihovog smišljeno izgrađenog i čvrstog organizacionog i akcionog jedinstva preko muzejske službe. Društveno opravdanje za pokretanje ove akcije sadržano je u tome što će:

1) intenzivne urbanizacije gradskih i seoskih naseobinskih prostora uticati na povredu lokaliteta i spomeničkih kompleksa, što će zahtevati pravovremenu i efikasnu zaštitu pokretnog materijala i prikupljanje dokumentacije;

2) dinamični društveni tokovi zahtevati odgovarajuće istoriografsko praćenje nastanka, razvoja i afirmisanja mnogih pojava iz političkog, privrednog i društvenog razvoja preko foto, kino, audio i drugih sredstava i načina;

3) ubrzani proces industrijalizacije ugroziti otvorene etnozone, te će biti potrebno da se prikupe i sačuvaju autentična obeležja njihove materijalne i duhovne kulture.

4) zahtevi radnih ljudi i omladine u svestranijem informisanju uključiti i muzeje kao svojevrsne medije, u kojima će prošlost moći da se »vidi, opipa, čuje, proveriti, doživi i sazna« i tako podstakne da se razmišlja, upoređuje, reprodukuje i gradi novo.

1. Ciljevi i pravci akcije

Dokumenat predstavlja inicijativu na pokretanju akcije u reorganizovanju i modernizovanju muzejske službe u srednjopomoravskom regionu.

A. Osnovi ciljevi inicijative su:

a) da bliže predvidi uslove i načine u izgrađivanju koncepta zajedničke muzejske službe sa mrežom punktova u šest regionalnih opština, kao jedinstvenog regionalnog sistema;

b) da bliže precizira potrebe i obaveze u formiranju regionalne matične muzejske službe i utvrdi nosioca poslova.

B. Osnovni pravci inicijative su:

a) usaglašavanje predviđenih načelnih stavova prema odredbama Za-

kona o zaštiti kulturnih dobara, koje svaku društveno-političku zajednicu obavezuju na vršenje muzejske službe na matičnom području preko svoje organizacije zaštite ili ustupanjem prava vršenja zaštite nekom od najbližih muzeja;

b) usaglašavanje sa zaključcima Zajednice muzeja Srbije u predviđanju tematske koncepcije celog regionalnog sistema i svakog muzeja pojedinačno, preko zajedničke muzejske službe i više muzejskih punktova, na čijem bi se čelu nalazio jedan kompleksan muzej s matičnom funkcijom;

c) usaglašavanje usvojenih društvenih dogovora o udruživanju funkcije zaštite na nivou regiona sa statutima i drugim samoupravnim aktima svih šest regionalnih opština, na principima međuopštinske saradnje, sa utvrđenim pravima i obavezama.

2. Principi društvenog dogovaranja

a) Za nosioce poslova u reorganizaciji i modernizaciji muzejske službe u srednjem Pomoravlju određuje se Zavičajni muzej u Svetozarevu, u zajedništvu sa Zavičajnim muzejom u Paraćinu i Muzejom ugljarstva u Senjskom rudniku.

U isto vreme, njegove obaveze su da pruža pomoć u osnivanju novih muzejskih punktova i da kao ravnopravni partner, sa postojećim muzejskim ustanovama, uzme učešće u građenju regionalnog muzejskog sistema.

b) Dokumenat predviđa da svake opština ima po jedan tematski specijalizovan muzej, koji se uklapa u regionalni sistem, dok se pravo na osnivanje specijalizovanih zbirki lokalnog značaja ne ograničava.

Dokumenat, takođe, predviđa formiranje matične muzejske službe i za njenog nosioca uslovno, u ovom periodu, određuje Zavičajni muzej u Svetozarevu, kao najrazvijeniju i kadrovski najjaču muzejsku ustanovu u regionu. Usvajanjem ovog dokumenta podrazumeva se prerađivanje uslovnosti do praktičnog značaja, ali se ni sada ne ograničava pravo da ove zadatke preuzme neki drugi muzej u predloženom regionalnom sistemu, koji odrede potpisnici dogovora.

c) Obaveza potpisnika društvenog dogovora je da u svim prilikama poštuju i sprovode usvojene odred-

be udruživanja, u pogledu stvaranja jedinstvene muzejske službe, sa tematski specijalizovanim opštinskim punktovima, ne forsirajući svoj muzej i radno područje van predloženih okvira, na račun zapostavljanja svoje dogovorene obaveze.

d) U izradi dokumenta pošlo se od pretpostavke da će predstavljati određen doprinos u revidiranju stanja muzejske službe i njenog opredeljivanja do obaveznog vida društvene delatnosti.

Ukoliko bude prihvaćen kao objektivna procena stanja i novih društvenih potreba, označiće prekretnicu između dva kvalitetno različita perioda — između stihijskog i pojedinačnog angažovanja i prave profesionalne muzejske službe, sa punom društvenom opravdanošću.

3. Glavni elementi reorganizacije i modernizacije

a) Što se tiče organizacione strukture, dokument predviđa:

— **formiranje muzejske službe** osnivanjem, obnavljanjem ili specijalizacijom rada postojećih muzeja u svih šest regionalnih opština ili ustupanjem prava vršenja zaštite nekom od muzeja, na principu podele rada među njima;

— **formiranje muzejske mreže** sa postojećim i obnovljenim punktovima u sedištim a svih šest regionalnih opština, koji će se baviti prikupljanjem, evidentiranjem, zaštitom, čuvanjem, izlaganjem i publikovanjem muzejske građe iz svoje tematske nadležnosti.

b) Što se tiče tematske strukture, dokumenat predviđa:

— **utvrđivanje specijalizovanog tematskog profila** svakog od šest opštinskih muzejskih centara, preko podele rada na tematskom i hronološkom principu;

— **garantovano pravo na lokalne zbirke**, čime se svakoj opštini omogućuje da, pored centralnog muzeja, formira lokalne izložbene punktove, u vidu spomen-muzeja, spomen-kuće, memorijalnih zbirki i sl.

c) Što se tiče teritorijalne nadležnosti predviđa:

— **Radno područje je zajedničko i ima obim regiona**, što znači da svaki opštinski centralni muzej ima prava i obaveze da iz svog

Glava antropomorfne figurine iz Supske kod Čuprije — Vinčanska grupa 4300—3100. godine p.n.e.

tematskog delokruga rada vrši zaštitu na teritoriji celog regiona.

FORMIRANJE REGIONALNE MUZEJSKE SLUŽBE

Dokumenat se zasniva na načelu da je zaštita kulturnih dobara obavezan vid društvene delatnosti i obaveza svake društveno-političke zajednice.

Zakonske odredbe u ovom pogledu predviđaju, pored ostalog, sledeće obaveze:

a) Organizacije zaštite kulturnih dobara se mogu osnivati i vršiti delatnosti ako, pored opštih uslova, ispunjavaju i posebne uslove u pogledu prostora, tehničke opreme i stručnog kadra.

b) Republički savet, kao nadležan organ, propisuje uslove za osnivanje organizacija i vršenje zaštite, a opštinski organ, nadležan za polove zaštite, utvrđuje da li su ispunjeni svi propisani uslovi za vršenje delatnosti.

c) U slučaju da opštinski organ utvrdi da nisu ispunjeni svi uslovi za vršenje delatnosti, obustavlja se rad organizacije zaštite i o tome obaveštava njen osnivač.

d) Ako se organizacija zaštite osniva na teritoriji jedne, dve ili više opština, samoupravnim dogovaranjem opština i organa nadležnih za

zaštitu uređuju se odnosi među osnivačima.

c) Više organizacija zaštite na sličan način uređuju međusobne odnose u usklađivanju programa, utvrđivanju oblika saradnje, rešavanju problema od zajedničkog interesa i sl.

1. Pravci praktične akcije u formiranju regionalnog sistema muzejske službe

Učešće svih šest društveno-političkih zajednica u formiranju jedinstvene regionalne službe je neophodno, ali je u zavisnosti od mnogih društveno-ekonomskih činilaca, koji nisu svuda jednako izraženi.

Pre izrade društvenog dogovora o formiranju regionalne muzejske službe sve društveno-političke zajednice su dužne da usaglase stavove u svim pokrenutim pitanjima, kao njeni osnivači.

A. Najvažniji opšti pravci na usaglašavanju zajedništva su:

a) Na koji će alternativni način svaka društveno-politička zajednica odgovoriti zakonskim obavezama u vršenju zaštite: osnivanjem svoje organizacije ili poveravanjem vršenja zaštite na svom području jednom od muzeja iz regionalne mreže.

b) Kakve su stvarne društvene potrebe regiona u celini i svake opštine pojedinačno prema predviđanjima da se muzejska služba izgradi preko šest ravnopravnih opštinskih muzejskih centara, kao nosilace celokupne zaštite.

c) U kojoj meri društveno-ekonomski potencijali svih šest društveno-političkih zajednica predstavljaju realnu materijalnu osnovu preko koje će se uključiti u formiranje muzejske službe, što podrazumeva: osnivanje, obnavljanje ili preorijentaciju muzejskih centara, obezbeđivanje odgovarajućeg prostora i stručnog kadra i sl.

d) U kojoj meri dokumenat zadovoljava interese svih šest društveno-političkih zajednica u rešavanju problema zaštite preko — zajedništva rada svih muzeja nad celom regionalnom teritorijom, tematske raznolikosti fizionomije u pogledu podele rada i stalne izložbene postavke i sl.

e) Koji problemi iz domene zaštite ostaju izvan zahvaćenih okvira i na koji način ih treba rešavati.

B. Najvažniji posebni pravci na usaglašavanju zajedništva su:

a) Dokumentat predviđa muzejske službe sa šest opštinskih centara različite tematske strukture.

U njihovom građenju ravnopravno učestvuju sve društveno-političke zajednice, bez obzira da li imaju svoju organizaciju zaštite ili su pravo i dužnosti u vršenju zaštite prenele na organizacije neke druge regionalne opštine.

Ni jednoj opštini se ne mogu oduzeti, niti se ona može odreći prava i obaveze da učestvuje u izgrađivanju jedinstvenog regionalnog sistema muzejske službe.

b) Neposredni nosioci akcije u građenju muzejske službe su postojeći muzeji ili službe nadležne za pitanje kultura, u opštinama gde ne postoje muzeji.

Za koordinatorka akcije predlaže se Zavičajni muzej u Svetozarevu, kao najopremljenija i kadrovski najjača ustanova.

c) Predlog o formiranju regionalne matične službe u sedištu jednog od opštinskih centara predstavlja platformu za građenje regionalnog sistema muzejske službe.

Za sedište matične službe predlaže se Zavičajni muzej u Svetozarevu.

d) Predlog, takođe, predviđa da svih šest opštinskih muzejskih centara bude raznorodne tematske sadržine, jer bi se svaki bavio zaštitom određene građe prema hronološko-tematskoj podeli rada.

Izuzetno, Zavičajni muzej u Svetozarevu predlaže se za regionalni muzej kompleksnog tipa, sa Prirodnjačkim, Arheološkim, Istorijskim, Etnografskim i Umetničkim odeljenjem.

e) U pojedinim opštinskim centrima za duži period neće se verovatno steći uslovi za osnivanje muzeja, što se prvenstveno odnosi na Rekovac, Despotovac i Svilajnac.

Zadatak muzeja iz ostalih centara bi bio da udruženim snagama učestvuju u njihovom formiranju, a obaveza matičnih opština da obezbede materijalna sredstva, prostorije i druge preduslove.

f) Svi muzeji u regionalnom sistemu imaju status radne organizacije i svojstvo pravnog lica.

Dokumentat ne isključuje mogućnost o udruživanju dva ili više muzeja, pa ni osnivanje složene organizacije udruženog rada.

FORMIRANJE REGIONALNE MUZEJSKE MREŽE

1. Osnovna načela u izgrađivanju jedinstvene regionalne mreže muzejskih punktova

Ovim dokumentom se predviđa da muzejskom mrežom bude obuhvaćeno svih šest opštinskih područja i da, analogno tome, svaka društveno-politička zajednica prihvati deo prava i obaveza iz Zakona o zaštiti kulturnih dobara i društvenog dogovora o njenom uspostavljanju.

Ukoliko neka od društveno-političkih zajednica, kraće ili trajnije, ne bude ispunjavala sve uslove za formiranje svoje organizacije zaštite, preneće pravo vršenja ove delatnosti regionalnoj zajednici muzeja, koje će ga dalje ustupiti jednom

2. Mreža muzejskih punktova sa centralnim i specijaliziranim muzejima u regionalnom sistemu

od muzeja sa istom ili sličnom tematskom strukturom.

Regionalna mreža muzejskih punktova predviđa:

a) Šest centralnih opštinskih muzeja, u sedištim društveno-političkih zajednica regiona. Svaki od muzeja je raznorodne tematske fizionomije, te će preko specijalizovanog stručnog kadra vršiti delatnosti zaštite uske programske orijentacije.

Zajedništvom u planiranju i radu svih centara ostvariće se efikasno i potpuno delovanje u zaštiti svih vrsti kulturnih dobara, na celoj regionalnoj teritoriji.

b) Pravo svake opštine je da u daljem razgranjavanju muzejske mreže i oblikovanja kulturne fizionomije svoje komune osniva specijalizovane punktove lokalnog značaja, prema svojim potrebama i mogućnostima.

CENTRALNI MUZEJI	SPECIJALIZOVANI MUZEJI
a) PRIRODNJAČKI MUZEJ SREDNJEG POMORAVLJA DESPOTOVAC	Muzej ugljarstva u Senjskom rudniku Divljakovačka pećina kod Strmostena Muzej resavske škole u manastiru Manasiji
b) MUZEJ PRAISTORIJE SREDNJEG POMORAVLJA SVETUZAREVO	Spomen-park Đurđevo brdo u Svetozarevu Spomen muzej Svetozara Markovića Muzej trgovine i zanatstva
c) MUZEJ ANTIČKE KULTURE SREDNJEG POMORAVLJA ČUPRIJA	Spomen-park Mihajlova jama Muzej zdravstvene kulture (pri Bolnici) Muzej moravske arhitekture u Ravanici
d) MUZEJ SREDNJOVJEKOVNE KULTURE SREDNJEG POMORAVLJA U PARACINU	Muzej fosila pri Fabrici cementa u Popovcu Spomen kuća B. Krsmanovića u D. Mutnici Muzej lova i ribolova u Sisevcu
e) ETNOGRAFSKI MUZEJ RESAVE SVILAJNAC	Muzej poljoprivrede i stočarstva Spomen-muzej Stevana Sindelića Spomen kuća Laze Stojanovića
f) ETNOGRAFSKI MUZEJ LEVČA REKOVAC	Muzej crkvene umetnosti u manastiru Kaleniću Muzej vinogradarstva u Belušiću Spomen muzej Dušana Popovića u Dragovu

3. Tematska struktura muzejskih punktova

a) SKUPŠTINA OPŠTINE DESPOTOVAC

CENTRALNI MUZEJSKI PUNKT

Prirodnjački muzej srednjeg Pomoravlja

Locira se u delu regiona sa najsloženijim i najrazuđenijim prirodnjačkim odlikama. Najznačajniju komponentu čine stotinjak evidentiranih pećina, abrija i potkapina.

Vršio bi zaštitu građe o razvitku prirode i živog sveta, preko — geološkog, mineraloškog, petrografskog, paleontološkog, biološkog i zoološkog karaktera.

Za smeštaj muzeja potrebno je oko 150 — 250 m².

Neophodno je da muzej ima najmanje 2 stručna radnika — geologa i biologa. Izuzetno, to mogu da budu geograf, radnik rudarske struke i sl. U stručno-istraživačkim projektima računao bi na saradnju kadra Prirodnjačkog muzeja, Zavoda za zaštitu prirode i Prirodnjačkog odeljenja matičnog muzeja. Tesno bi saradivao i sa geološko-rudarskim kadrom Senjsko-resavskih rudnika.

SPECIJALIZOVANI MUZEJSKI PUNKTOVI

Divljakovačka pećina u Strmostenu

Predstavlja svojevrsan muzej prirode, koji već desetak godina deluje kao privlačan turistički objekat. U njegovom pozadju se nalazi planinski beljanički kompleks, koji je predložan za zaštitu kao nacionalni rezervat.

Muzej ugljarstva u Senjskom rudniku

Razvija se od osnivanja 1973. god. sa velikim uspehom. Bavi se prikupljanjem građe o prvim ugljenokopima u Srbiji, s akcentom na senjsko-resavski basen. Potrebno je da poboljša strukturu kadra, prijemom istoričara i rudarskog stručnjaka. Raspoloživo odgovarajućim smeštajnim prostorom.

Muzej resavske škole u manastiru Manasiji

Razvijao bi se prikupljanjem građe o pismenosti srednjovjekovne Srbije u periodu Despotovine. Bio bi lociran u manastirskom kompleksu Manasije.

Otvaranje Muzeja je planirano za 1984. godinu.

Muzej trgovine i zanatstva

Razvio bi se na izraženoj tradiciji Svetozareva (nekadašnje

Jagodine) u trgovini i zanatstvu u 19—20. veku, sa uporednim praćenjem saobraćaja, prvih lokalnih industrijskih oblika i drugih grana privredivanja.

c) SKUPŠTINA OPŠTINE ČUPRIJA

CENTRALNI MUZEJSKI PUNKT

Muzej antičke kulture srednjeg Pomoravlja

Locira se u ovom opštinskom centru jer se radi o nekadašnjoj Horreum Margi, najznačajnijem rimskom administrativnom, vojnom, privrednom i kulturnom centru Gornje Meziže, sa municijalnim uticajem prema celoj teritoriji srednjeg Pomoravlja.

U kasnoantičkom periodu je rušena i ponovo obnavljana, a u toku prve i druge vizantijske uprave ponovo se javlja ko jedan od najznačajnijih naseobinskih centara u regionu, pod imenom — Planum.

Pored Horreum Margi, docnije Planuma, nalazilo se jedno od najvažnijih putnih raskršća na Vis millitaris, koje je nizom lokalnih saobraćajnica povezovalo celu teritoriju regiona.

U toku mera na obnavljanju neophodno je da se obezbedi radni prostor od 250—350 m². Stručne radnike moraju da čine 3 arheologa — antičar, numizmatičar i epigrafičar.

SPECIJALIZOVANI MUZEJSKI PUNKTOVI

Spomen park Mihajlova jama

Već su preduzete mere da se mesto uredi kao spomenički kompleks, jer predstavlja jedno od najvećih stratišta rodoljuba u toku NOR-a. Predviđa se i podizanje manjeg objekta koji bi poslužio za prezentaciju istorijske građe.

Muzej zdravstvene kulture u Bolnici

Arhiv Bolnice raspolaže bogatom građom o razvoju zdravstvene zaštite u regionu, koja predstavlja osnovu. Kao potencijalni nosilac u osnivanju javlja se Podružnica lekarskog društva, čiji se pojedini članovi bave objavljivanjem građe.

Muzej moravske arhitekture

Formirao bi se preko arheološkog pokretnog materijala koji je naden u toku konzervatorskih radova na manastirima Ravanici, Manasiji i dr. Deo materijala se čuva u samim manastirima, dok je drugi (keram, posude i sl.) pozajmljen na privremeno izlaganje kruševačkom Muzeju.

b) SKUPŠTINA OPŠTINE SVETOZAREVO

CENTRALNI MUZEJSKI CENTAR

Muzej praistorije srednjeg Pomoravlja

Locira se u ovom opštinskom centru jer se svetozarevački Muzej u dosadašnjem radu pretežno bavio radom na praistorijskim kulturama.

Preuzimanjem novih zadataka iz predviđenog zajedništva, u toku osnivačke faze i nadalje bi zadržao kompleksnu strukturu, preko Prirodnjačkog, Arheološkog i Umetničkog odeljenja, pomažući razvoj novih općinskih centara.

U okviru planiranog vršenja matične funkcije bio bi nosilac poslova u reorganizovanju i modernizovanju muzejske službe, pomagao razvoj novih muzejskih punktova i građenje regionalnog sistema.

Formirao bi neke zajedničke službe stručnog (dokumentacioni centar, biblioteka, centar

za zaštitu građe i sl.) ili opšteg karaktera (pravna, finansijska, adminis. služba).

SPECIJALIZOVANI MUZEJSKI PUNKTOVI

Spomen park na Đurđevom brdu kod Svetozareva

Prema generalnom urbanističkom planu, predviđa se da izletišta na Đurđevom brdu preraste u glavnu gradsku »zeleno oazu«. U kulturno-istorijskom smislu predviđa se da bude uređeno kao »spomeništa« jer su se na njemu zbili značajni događaji iz radničkog pokreta i NOR-a.

Spomen muzej Svetozara Markovića

Na osnivanju Muzeja već se uveliko radi. Roditeljsku kuću S. Markovića uređuje kragujevački Zavod za zaštitu, a građu za izložbenu postavku prikuplja svetozarevački Muzej.

d) SKUPŠTINA OPŠTINE PARAĆIN

CENTRALNI MUZEJSKI PUNKT

Muzej srednjovjekovne kulture srednjeg Pomoravlja

Locira se u ovom opštinskom centru jer se postojeći Muzej, iako zamišljen sa kompleksnim karakterom i zavičajnim delokrugom, preko programske orijentacije i stručne osposobljenosti kadra i razvijao pretežno u ovom pravcu.

Od bitnijeg značaja za ovakvu hronološku-tematsku opredeljenost su: najveći broj evidentiranih nalazišta iz perioda Seobe naroda i slovenske kolonizacije u paraćinskom kraju, položaj Paraćina prema Pe-

truškoj oblasti, najvećem srednjovjekovnom kompleksu u regionu, sa vlastelinskim sedištem u Petrusu i oko 20-tak crkava i manastira u kanjonu r. Grze i drugi.

U hronološkom pogledu, Muzej bi obrađivao periode: Seobu naroda u III — VII veku, slovensku kolonizaciju i stabilizaciju u VII — XI veku, period

SPECIJALIZOVANI MUZEJSKI PUNKTOVI

Muzej fosila u Fabrici cementa u Popovcu

Razvijao bi se sistematskim prikupljanjem fosilnih ostataka biljaka i životinja iz laporca,

umesto dosadašnjih stihijskih oblika.

Muzej bi mogao da se locira u seoskom Domu kulture, dok bi kadar činili stručni radnici radne organizacije.

Spomen kuća Branka Krsmano- vića u Donjoj Mutnici

U pitanju je već formirana muzejska zbirka, sa građom o životu i revolucionarnom radu narodnog heroja Branka Krsmanovića.

Ideja je zaokružena nedavnim izlaženjem i odgovarajuće monografije.

Nad spomen kućom brine paraćinski Muzej.

Srpske državnosti u XII — XV veku, zaključno do turskih osvajanja.

Kako Muzej već sada raspolaže namenskom zgradom, treba smatrati da ima rešen smeštaj.

Stručni kadar treba pojačati sa po još jednim arheologom i istoričarem umetnosti.

Muzej lova i ribolova u Sisevcu

Locira se u delu najvećeg regionalnog lovnog rezervata, dok se u samom Sisevcu nalazi jedan od najvećih ribnjaka u Srbiji.

U isto vreme, radi se o poznatom izletištu, koje je posećeno tokom cele godine.

Brigu nad muzejem bi vodili stručni radnici gazdinstva.

Spomen kuća Stevana Sindelića u selu Vojsci

U selu Vojsci preduzete su mere da se se stavi pod zaštitu i uradi kao spomen-muzej kuća Stevana Sindelića. U okviru ovih mera neophodno je da niški Muzej vrati prikupljene predmete, dok bi drugu komponentu činila arhivska gra-

đa o bici na Čegru i drugim bojama.

Spomen muzej Laze Stojanovića u Svilajncu

Rodna kuća narodnog heroja Lazara Stojanovića već postoji kao muzejski punkt, koji je uredila istoimena škola. Predstojala bi eventualna dopuna materijala.

f) SKUPŠTINA OPŠTINE REKOVAC

CENTRALNI MUZEJSKI PUNKT

Etnografski muzej Levča

Locira se u ovom opštinskom centru iz sličnih razloga kao i prethodni muzej, odnosno: — što je Levča najmarkantnija udeona oblast zapadnog dela regiona, formirana u toku srednjeg veka, iz koje su se donije izlučile Belica i Lugomir, ali samo u prostornom, dok su u kulturno istorijskom pogledu zadržale jednake odlike;

— što je u Levču još uvek prepoznatljivo da su materijalne i duhovna kultura zbir različitih uticaja, koji su stigli migracijama, a mogu da se prate do izvornih oblasti;

— što je najveći deo Levča još uvek izvan snažnijeg procesa industrijalizacije, te su se sačuvala mnoge autohtone odlike.

Budući muzej bi se razvijao vršeći zaštitu i prikupljajući građu o poreklu stanovništva, materijalnoj i duhovnoj kulturi i dr., koristeći kao polaznu osnovu dosadašnje aktivnosti Kulturno-prosvetne zajednice opštine u ovom pravcu.

Za smeštaj muzeja je potrebno obezbediti 200 — 250 m².

Stručni kadar muzeja je potrebno da čine etnolog i sociolog.

SPECIJALIZOVANI MUZEJSKI PUNKTOVI

Muzej crkvene umetnosti u manastiru Kaleniću

Kao prostor za smeštaj muzeja može da posluži tzv. sklonište kraljevske kuće, izgrađeno uoči rata. Prikupio bi i izložio predmete iz manastirskih i crkvenih riznica, iz svetovnih zdanja na zapadnoj polovini regiona, koja se nalaze pod jurisdikcijom Šumadijske eparhije iz Kragujevca.

Muzej vinogradarstva u Belušiću

Razvio bi se na vinogradarskoj tradiciji, koje počinje još u srednjem veku. Obuhvatio bi i današnje oblike vinogradarstva, sa vinarskim preduzećima u Belušiću i Rekovcu.

Spomen muzej Dušana Popovića u Dragovu

U novoj zgradi škole predviđen je prostor za uređenje spomen-muzija, Dušana Popovića koji je rodom iz Dragova. Izložena građa daje prikaz života Dušana Popovića i delimično obuhvata aktivnost Srpske socijal-demokratske stranke u ovom kraju.

e) SKUPŠTINA OPŠTINE SVILAJNAC

CENTRALNI MUZEJSKI PUNKT

Etnografski muzej Resave

Locira se u ovom opštinskom centru iz sledećih razloga: — što je Resava, kao jedna od udeonih regionalnih oblasti, u najvećoj meri sačuvala odlike izvornog i celovitog etnoambijenta, u pogledu arhitekture, predmeta za svakodnevnu upotrebu, običaja, patrijarhalnog drugarstva i dr., — što je u velikoj meri, više nego ostale oblasti, naročito njeni planinski delovi, bila pošteđena industrijalizacije, te je zaštita građe još uvek moguća i neophodna.

Muzej bi se razvijao vršeći zaštitu i prikupljajući građu o poreklu stanovništva, materijalnoj i duhovnoj kulturi i o ostalim vidovima narodnog stvaralaštva u Donjoj i Gornjoj Resavi u užem smislu, odnosno na celoj istočnoj teritoriji regiona.

Za smeštaj muzeja je potrebno oko 200 — 250 m²

Stručni kadar, pored postojećeg etnologa, trebalo bi popuniti se još jednim sociologom, uz veliki oslonac na timsku saradnju u projektima od strane većih muzeja.

SPECIJALIZOVANI MUZEJSKI PUNKTOVI

Muzej poljoprivrede i stočarstva u Velikom Popoviću

Poljoprivredne i stočarske aktivnosti resavskog stanovništva su po tradiciji dva najznačajnija oblika privređivanja, u ravničarskom i planinskom delu.

Posebno jaki stočarski centri i danas se nalaze u Vojsci i Kušiljevu, o čemu postoji veliki broj dobijenih priznanja.

Najznačajnija priznanja se nalaze u svećanim salama zemljoradničkih zadruga ovih sela, te već predstavljaju osnovu za osnivanje muzeja.

4. Tretman novije istorijske građe

Vršenje zaštite arhivske građe, shodno odredbama Zakona o zaštiti kulturnih dobara, u celosti se prenosi na Istorijski arhiv u Svetozarevu. Ovim se ograničava dosadašnja tendencija svih muzejskih ustanova da se bave i prikupljanjem ove građe, razbijajući fondovske celine i ne

pružajući dokumentima odgovarajuće uslove zaštite i čuvanja.

Međutim, regionalna muzejska služba zadržava pravo da se koristi građom Istorijskog arhiva i drugih sličnih imalaca u pripremanju povremenih tematskih izložbi iz političkog, privrednog i društvenog razvoja u toku XIX — XX veka.

Za nosioca ove aktivnosti predlaže se Zavičajni muzej u Svetozarevu, a neposredni izvršioci bi bili stručni radnici njegovog Istorijskog odeljenja.

Njihov zadatak je da u zajedništvu sa ostalim muzejskim ustanovama i drugim zainteresovanim faktorima iz regiona utvrde dugoročni plan pripremanja izložbi po hronološkim razdobljima i temama, u okviru jednog ili više ciklusa.

Pripremljene izložbe bi imale putujući karakter i obilazile sve opštinske centre, uključujući i njihova veća naselja, sa zadržavanjem od 2 do 6 meseci, sve dok ne bi bile zamjenjene novom izložbom.

Na ovaj način bi se izbegla postojeca nedovoljnost u naporima da svaka opština angažuje svoje skromne i nestručne kadrove, uz znatna materijalna sredstva, u projektima koji su često daleko od svake profesionalne uverljivosti.

Svaki opštinski centar je dužan da u projektima učestvuje sa delom sredstava i da obezbedi potreban izložbeni prostor, dok bi privređivanjem i transportom izložbe rukovodio nosilac ove aktivnosti.

Pored ovih obaveza, Istorijsko odeljenje Zavičajnog muzeja u Svetozarevu se opredjeljuje za glavnog koordinatora, nosioca ili izvršioca projekata na reorganizaciji i preuređenju svih postojećih specijalizovanih zbirki istorijskog karaktera u celom regionu.

Regionalni muzejski sistem zadržava istovremeno pravo da se bavi istraživanjem, kopiranjem i prikupljanjem građe iz fondova svih imalaca na teritoriji SFRJ.

Ove delatnosti imaju zajednički karakter i njihovu realizaciju su dužni da financiraju svi opštinski centri. Prikupljena građa bi činila sastavni deo regionalnog centra, koji je obavezan da je pruži na uvid svim zainteresiranim naučnim i javnim radnicima.

Sprovodeći u delo ovu opredeljenost u razčišćavanju nadležnosti u vršenju zaštite, sve postojeće muzejske ustanove su dužne da prikupljenu istorijsku građu predaju svetozarevačkom Istorijskom arhivu na dalje čuvanje.

U isto vreme, ovu obavezu preuzimaju i u daljem radu

5. Organizaciona i tehnološka merila u izgrađivanju regionalnog muzejskog sistema

Ovim dokumentom se predviđa da se tehnološka podela rada izvrši prema karakteru delatnosti, a osnovnu organizacionu jedinicu čine muzeji, sa odeljenjima, odsecima i službama.

Svaki muzej predstavlja posebnu organizacionu, odnosno stručno-istraživačku ili radnu jedinicu, sa svojstvima radne organizacije.

Sektor osnovne delatnosti čine šest muzejskih ustanova, koje obavljaju stručne poslove zaštite muzejske građe, precizirane Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, ovim dokumentom i svojim normativnim aktima. Rad ovog sektora je bliže definisan predlogom o razbijanju kompleksne strukture ne više specijalizovanih punktova unutar jedinstvene muzejske mreže, a obim rada zavisi od ugovorenih obaveza na principu razmene rada.

Sektor zajedničkih službi čini jedno zajedničko odeljenje pri Zavičajnom muzeju u Svetozarevu i pojedine službe pri svakom muzeju, a obavljaju poslove i zadatke od zajedničkog interesa za radne ljude svih muzeja, na načelima radne zajednice. Obim njihovog rada zavisi od tekućih potreba.

Organizacione jedinice predstavljaju i tehnološke celine od istovetnih ili srodnih poslova i imaju položaj jedinice udruženog rada u regionalnoj muzejskoj mreži, kao jedin-

stvene osnovne organizacije udruženog rada.

Izuzetno, ne isključuje se mogućnost da pojedine muzejske ustanove, koje u prvoj fazi razvoja ne dosegnu do stepena da se mogu tretirati kao radne organizacije, svojstvo pravnog lica ostvare neposrednim udruživanjem sa jednom od muzejskih ustanova koje su taj stepen ostvarile.

Sve organizacione jedinice imaju samostalnost i svojstvo organizacija udruženog rada, pa svoja samoupravna prava i obaveze iz rada i odnosa u udruženom radu uređuju na jednak način, svojim opštim i posebnim aktima.

Merila za osnivanje odeljenja, odseka, zbirki i službi su sledeća:

a) Odeljenja se formiraju na osnovu statutarних odredbi o širini tematske fizionomije i sadržaja rada muzeja. Mogu biti u sedištu i fizičkom sastavu muzeja ili istureni punktovi u drugim naseljima opštine, radnim organizacijama ili školama.

b) Odseci sa zbirka istorodne građe i specijalizovanim zadacima obrazuju se prema širini i sadržaju rada određenog odeljenja. Njihov broj proizlazi iz specifičnosti radnog područja u pogledu javljanja odgovarajuće vrste građe i načina sistemizovanja prikupljene građe.

c) Broj pomoćnih stručnih službi za vršenje zaštite, foto i dokumentaciju, bibliotečke, pedagoške i druge aktivnosti zavisi od tekućih potreba i od opredeljenja da li će postojati u muzeju ili pri matičnoj službi.

d) Broj službi za rešavanje zajedničkih potreba je u zavisnosti od zakonskih propisa i stvarnih potreba.

6. Organizaciono-kadrovska šema

A. INOKOSNO-POSLOVODNI ORGANI

— Direktor regionalnog sistema	Bira se iz redova kustosa svih opštinskih muzeja.
— Rukovodioci opštinskih muzeja	Biraju se iz redova kustosa opštinskih muzeja.

B. SEKTOR OSNOVNE DELATNOSTI

I PRIRODNJAČKI CENTAR

Odsek nežive prirode	geolog
Odsek žive prirode	biolog

II ARHEOLOŠKI CENTAR

Odsek za praistoriju	arheolog praistoričar
Odsek za antiku	arheolog antičar
Odsek za srednji vek	arheolog srednjovekov.
Odsek za numizmatiku	arheolog numizmatičar

III ISTORIJSKI CENTAR

Odsek političke istorije	istoričar politolog
Odsek privredne istorije	istoričar — ekonomist
Odsek društvene istorije	istoričar — sociolog

IV ETNOGRAFSKI CENTAR

Odsek materijalne kulture	etnolog
Odsek duhovne kulture	etnolog — sociolog
Odsek društvene kulture	sociolog

V UMETNIČKI CENTAR

Odsek savremene likovne umetnosti	istoričar umetnosti
Odsek primenjene umetnosti	istoričar umetnosti
Odsek zavičajne likovne umetnosti	istoričar umetnosti

Služba za zaštitu građe	
— konzervacija	kemičar
— restauracija	slikar — vajar
— prepariranje	kemičar
Služba za dokumentaciju	
— dokumentacija	dokumentarist
— planovi	arhitekta — slikar
— foto	fotograf
Pedagoška služba	
— pedagoški rad	pedagog
— vodička služba	nastavnik — učitelj
— čuvarska služba	tehnička lica
Biblioteka služba	
— biblioteka služba	bibliotekar
— čitaonička služba	čitaoničar

VII Opšta služba	
— pravna služba	pravnik
— administrativna služba	daktilograf
— finansijska služba	ekonomist
— blagajna, ekonomat	ekonomist
VIII Tehničke službe	
— održavanje higijene	NK-radnici
— održavanje objekta	KV-radnici
— domari, vozači	VK-radnici

ZAVRŠNO RAZMATRANJE

Celokupnim sadržajem ovog dokumenta se težilo da se muzejska služba predstavi kao jedan od najrazvijenijih oblika društvenih delatnosti i da se stanjem u kojem se nalazi ne razrešava društvenih obaveza, niti društveno-političke zajednice koje su dužne da je osnuju i doprinesu njenoj efikasnosti.

U pristupu se imalo u vidu da će i najskromnija inicijativa dugoročnijeg sagledavanja reorganizovanja i modernizovanja muzejske službe, bez obzira na obim i sadržaj, sa platforme iz okvira sadašnjih slabosti, predstavljati značajan korak dalje. Neko potpunije i dalekosežnije predviđanje nije ni bilo moguće, u odsustvu fiksiranih nosilaca zaštite muzejske građe u pojedinim opštinama i bez zvaničnog pristanka društveno-političkih zajednica u preuzimanju obaveze.

Dokumenat u prvom redu odbacuje dosadašnju tendenciju u osnivanju i radu muzeja sa partikularističkim stavom prema ostalima, zagovarajući politiku zatvaranja unutar opštinskih međa. Ovakav spreg različitih htenja, u suštini poistovjećivanje u pogledu tematske opredeljenosti i sadržaja rada, shvaćen je kao jedan od najdelikatnijih nasleđenih problema i na njega se odgovorilo novim vrednovanjem — utvrđivanjem principa podele rada i jednakim položajem svih muzeja unutar jedinstvenog i povezanog regionalnog sistema muzejske službe.

Predlogom se utvrđuje delatnost opštinskih muzeja na jedinstvenim opštim i osnovnim principima, sa jasno predočenim zadacima unutar regionalnog sistema. Izuzetno, u ovom prelaznom periodu, Zavičajni muzej u Svetozarevu je dobio neš-

to veća prava, obaveze i dužnosti, jer se računa za nosioca dela poslova.

Kao polazna osnova u izradi ovog dokumenta poslužile su odgovarajuće odredbe Ustava SFRJ, Ustava SRS, Zakona o zaštiti kulturnih dobara i drugi, koja utvrđuju prava i dužnosti radnih ljudi i građana, društveno-političkih zajednica, mesnih zajednica i drugih samoupravnih zajednica i organizacija u obezbeđivanju uslova za čuvanje i zaštitu kulturnih vrednosti.

U isto vreme, u najvećoj meri se računalo na uverenje da su kulturna dobra od opšteg nacionalnog interesa i da ni pod kojim uslovima ne mogu drugačije da budu tretirana. Prema zakonskoj premisi da je »svako odgovoran da čuva kulturno dobro i da je dužan da se prema njemu odnosi sa posebnom pažnjom« moći će da se ostvare novi odnosi i u ovoj društvenoj oblasti.

IZVORI I LITERATURA

1. A. Aleksić, *Morava*, Glasnik SUD, knj. XI, Beograd, 1879.
2. J. Mišković, *Topografski rečnik oruđa Jagodinskog*, Glasnik SUD, knj. 61, Beograd, 1885.
3. B. Dimitrijević, *Prilog za poznavanje petrografskog sastava Juhora i Crnog vrha*, knj. 1, Beograd, 1950.
4. B. Milojević, *Dolina Velike Morave*, SAN, Zbornik XV, Geografski institut, Beograd, knj. 3, 1951.
5. Đ. Paunković, *Reljef doline Resave*, SAN, Geografski institut, knj. 5, Beograd, 1953.

* Rukopis predstavlja skraćeni autorski rad Save Vetnića, arheologa iz Zavičajnog muzeja u Svetozarevu, s kojim je od Komisije za utvrđivanje ispunjenosti uslova za priznavanje višeg stepena stručnog zvanja Zajednice muzeja Srbije, tokom 1982. god. postavljen u stručno zvanje muzejskog savjetnika.

6. Grupa autora, *Zemljište Velike Morave i Mlave*, Institut za poučavanje zemljišta u Beogradu, Beograd, 1965.

7. Zakon o bibliotekama, Sl. glasnik SRS, 15/65. i 19/66.

8. Zakon o zaštiti spomenika kulture, Sl. glasnik SRS, 3/66.

9. Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi, Sl. glasnik SRS, 12/67.

10. Zakon o muzejima, Sl. glasnik SRS, 30/68.

11. Zakon o zaštiti kulturnih dobara, Sl. glasnik SRS, 28/77.

12. Zakon o udruženom radu, Sl. list SFRJ, 53/76.

13. Nacrti rezolucije o politici ostvarivanja društvenog plana opština Svetozarevo, Čučinje, Paraćina, Despotovca, Svilajna i Rekovca za period 1981 — 1985. godine.

14. Dugoročna projekcija razvoja i rada Zavičajnog muzeja u Svetozarevu

15. E. Hasanagić, *Povodom predloga o petogodišnjem programu razvoja muzeja u Srbiji 1971 — 1975*, Bilten ZMS 1, Beograd, 1971.

16. E. Hasanagić, *Muzeji u Srbiji 1972*, Bilten ZMS, Beograd, 2, 1972.

17. Đ. M. Zisi, *Razmišljanja o nekim pitanjima rada muzeja*, Bilten ZMS, 2, Beograd, 1972.

18. K. Bogdanović, *Zaštita kulturnog nasleđa i muzeji*, Bilten ZMS, 3, 1975.

19. S. Vetnić, *Jedna projekcija razvoja muzejske službe u srednjem Pomoravlju*, Bilten ZMS, 3, Beograd, 1975.

20. E. Hasanagić, *Muzeji Srbije*, Bilten ZMS, 4, Beograd, 1978.

21. Samoupravni sporazum o udruživanju u zajednicu muzeja Srbije bez SAP, Bilten ZMS, 5, Beograd, 1978.

ABSTRACT

A suggestion for long-term development of the museum service and network in central Pomoravlje, Resava and Levče

Savo Vetnić

The starting point of the present suggestion for a long-term development of the museum service and network is the present state of the programmes, concepts, personnel, space, functions and social and economic position of the museum service, when it is called on to organize regional

cultural events and to protect cultural and natural goods. The suggestion follows the regulations of the law on the protection of cultural treasures in the Socialist Republic of Serbia, medium-term programmes of the social and economic development of the sociopolitical communities and Self-Managed Communities of Interest responsible for the financing of cultural activities in the central region of Pomoravlje. It also follows regulations of the Associated Labour Act, which is the basis for cooperation among museums and similar institutions in collecting, listing, research, protection, presentation and publication of cultural goods.

The paper gives suggestions for a new concept of a common museum service with a network of centres in six regional municipalities, which would form a homogeneous regional system. It is also suggested that a central regional service should be formed, and principles are given for the reorganization and modernization of the museum service. The structure of museums in various areas are extensively discussed, together with their division into central and specialized museums. Plans are made for a technological labour division according to the type of activity, including the basic organizational unit of the museum, and the scheme of personnel distribution. The paper suggests a policy which would connect museums within the municipalities — in a homogeneous and interconnected regional system of museums in central Pomoravlje.

Muzejska mreža i tipologija muzeja*

I. Uvod

Osnovno je načelo bilo slijedeće: definiranjem muzejske mreže bile bi dane praktične osnove za ostvarivanje zadataka slovenskog muzealstva, za programsko pokrivanje muzejske djelatnosti na svim područjima i za takvu funkcionalnu programsku povezanost da muzeji na različitim razinama pokrivaju cijelo slovensko područje, sva dosad uvedena muzejska područja i da se omogući daljnji razvoj muzejske djelatnosti.

Isto tako, i na svim ostalim kulturnim područjima, potrebno je i na muzejskom području definirati normative i standarde kao one elemente na osnovi kojih će se određivati cijena, odnosno naknada za muzejske programe u samoupravnim interesnim zajednicama kulture. Definirana muzejska mreža treba biti jedna od osnova za formiranje takvih standarda.

Pri definiranju prijedloga radna je grupa vodila računa o prihvaćenom tekstu projekta i raspravi o projek-

tu sa sjednica skupštine Kulturne skupnosti Slovenije, o pismenim primjedbama muzejskih i drugih organizacija, stavovima iz rasprava s međuopćinskih savjetovanja, koja su održavana u okviru Skupnosti muzejev Slovenije, o objašnjenjima komiteta za kulturu. Pri izradi ovog materijala vodilo se računa o sadržaju odredbi zakona o zaštiti prirodne i kulturne baštine i odredbama pravilnika o stručnim i tehničkim uvjetima za početak rada stručnih organizacija (Službeni list SRS br. 21, 11/6—1982).

II. Tipologija muzeja

Muzej je stručna radna organizacija koja, kao svoju osnovnu djelatnost, obavlja stručne zadatke zaštite pokretne prirodne i kulturne baštine.

U slučaju da nije organiziran kao OOUR u sastavu stručne radne organizacije s područja zaštite pokretne kulturne, odnosno prirodne baštine, ili pak u sastavu druge radne organizacije, a nije organiziran kao jedinstvena radna organizacija iz područja zaštite pokretne prirodne i kulturne baštine, nego kao stručna jedinica druge radne organizacije, mora muzej biti registriran na privrednom sudu za obavljanje muzejske djelatnosti.

Po odredbi člana 91 Zakona o zaštiti pokretne prirodne i kulturne baštine, muzeji su razvrstani u tri skupine:

a) opći muzej (muzej obavlja zadatke zaštite prirodne i kulturne baštine na području za koje je ustanovljen);

b) posebni (specijalizirani) muzej — (posebni muzej obavlja u suglasnosti i suradnji s muzejom iz prethodnog stava zadatke zaštite onog dijela prirodne i kulturne baštine za koji je ustanovljen);

c) muzej za područje SR Slovenije (muzej koji je ustanovljen za područje SRS obavlja, u suglasnosti i suradnji s muzejom iz prethodna dva stava, zadatke zaštite onih pokretnih spomenika i znamenitosti koje su od velikog ili izuzetnog značaja za SRS. Muzej iz prethodnog stava evidentira i proučava također spomenike i znamenitosti koje su izvan područja Slovenije, ali su značajni za SRS).

Sa stanovišta mreže muzeja, značajna je također odredba člana 89 stavak 4, u kojem kaže da »svaka

općina mora osigurati obavljanje zadataka zaštite pokretne i kulturne baštine na svojem području«. Povezujući osnove oba navedena člana, dolazimo do slijedećeg ustrojstva:

a) područje svake općine mora biti obuhvaćeno djelatnošću muzeja, koji je po načinu djelovanja »općeg tipa«;

b) područja ljudskih djelatnosti, koja su za naše prilike posebno zanimljiva, trebaju biti u muzejskom pogledu obuhvaćena djelatnošću posebnih (specijaliziranih) muzeja za područje više općina i za područje SRS;

c) na području cijele SRS trebaju djelovati središnji muzeji s posebnim zadacima i ciljevima.

Takvo ustrojstvo potvrđuju odredbe još nekih članova Zakona — član 87, koji određuje zadatke, pa 25., 26. i 27. član, koji određuju obavezno vođenje registra pokretnih prirodnih znamenitosti i spomenika kulture za područje svake općine.

A) ZADACI MUZEJA

Zadaci muzeja su eksplicitno određeni odredbama članova 71 i 87 Zakona.

Svaki muzej ima na području i za područje za koje je ustanovljen, osim zadataka u vezi sa zaštitom prirodne i kulturne baštine u smislu člana 71 zakona, i slijedeće zadatke:

- evidentira i dokumentira pokretne spomenike i znamenitosti, proučava i priređuje studije i elaborate za njihovu zaštitu;
- prikuplja, obrađuje, čuva pokretne spomenike i znamenitosti;
- priređuje izložbe i druge oblike prezentacije prirodne i kulturne baštine, osobito one građe kojom upravlja, te spomenika i znamenitosti koji su u njemu registrirani;
- priređuje izložbe, publikacije i druge oblike prezentacije prirodne i kulturne baštine u SR Sloveniji i SFR Jugoslaviji i u inozemstvu;
- suraduje sa samoupravnim organizacijama i zajednicama, koje u okviru svoje djelatnosti ili u vezi s njom priređuju zbirke, izložbe i druge oblike prezentacije prirodne i kulturne baštine i pruža im stručnu pomoć;
- priređuje stručne i znanstvene razgovore, susrete, seminare i sl.;

- vodi registar spomenika i znamenitosti;
- može razvijati konzervatorske, restauratorske i druge tehničke djelatnosti te obavlja zaštitne radove na pojedinim spomenicima i znamenitostima.

Zadaci su za sve muzeje teoretski jednaki; naravno nije nužno da svaki muzej sam ostvaruje sve zadatke. Za ostvarivanje pojedinih zadataka muzej se stručno i funkcionalno povezuje s drugim muzejima. Ostvarivanje pojedinačnih zadataka uz ostalo, ovisi o uvjetima i mogućnostima koje imaju muzeji na pojedinim razinama djelovanja; za neke zadatke pak važi da ih nije ni racionalno izvoditi na svim razinama. Radna grupa zato predlaže diferencirano određenje uvjeta koje mora imati pojedini tip muzeja, odnosno muzej na određenom području, da može obavljati svoje zadatke u sklopu jedinstvene muzejske mreže.

B) UVJETI ZA OBAVLJANJE ZADATAKA

Uvjeti su određeni u tri sklopa: muzejska građa, prostor s opremom, kadrovi.

OPĆI MUZEJ, USTANOVLJEN ZA PODRUČJE SR SLOVENIJE

Opći muzej (kao muzej povijesti slovenskog naroda) djeluje na području cijele Slovenije i nekim oblicima svojeg djelovanja obuhvaća cijelo slovensko etničko područje i sadrži:

1. Muzejska građa

a) muzejska građa (u pravilu se sastoji od građe koja je kategorizirana kao spomenik ili znamenitost) koja je za prezentaciju povijesnog razvoja Slovenaca i slovenskog etničkog područja od velikog ili posebnog značaja i obuhvaća sva muzejska područja:

- prirodoslovno,
- arheološko,
- etnološko,
- kulturno povijesno (također povijesno umjetničko)
- općepovijesno (također iz razdoblja narodne revolucije i NOB-a),
- tehničko.

b) središnji opći muzej mora imati dio muzejske građe stalno izložen

2. Prostori s opremom

a) muzejske depoe, koji osiguravaju sigurno čuvanje predmeta, te

zaštitu tih predmeta od krađe i štetnih utjecaja, koje je moguće predvidjeti;

b) izložbene prostore, koji osiguravaju sigurno i stručno izlaganje djela muzejske građe i nesmetano razgledanje;

c) prostor za dokumentaciju i registar muzejske građe sa svih područja, osim onih za koje su ustanovljeni središnji posebni (specijalizirani) muzeji;

d) prostor za obrazovni rad s audiovizualnom opremom;

e) središnju muzejsku knjižnicu sa stručnom literaturom za sva muzejska područja i muzeologiju (za pojedina područja se treba dogovoriti s drugim odgovarajućim stručnim organizacijama);

f) takve prostore za muzejske radnike koji odgovaraju zahtjevima općeg pravilnika o higijenskim i tehničkim zaštitnim propisima pri radu (Službeni list FNRJ br. 16/47. i Službeni list FNRJ br. 36/50);

g) središnje radionice za održavanje, restauriranje i konzerviranje muzejske građe, za izvođenje pojedinih zadataka treba obaviti dogovore s odgovarajućom stručnom organizacijom.

3. Kadrovi

a) odgovarajuće osposobljene kadrove za sva muzejska područja, za koja cjelovito razvija muzejsku djelatnost, najmanje po dva za svako područje (po kriterijima kronološke ili specijalne podjele);

b) specijalista za muzejsku pedagošku djelatnost;

c) odgovarajuće osposobljene kadrove za restauriranje i konzervaciju muzejske građe i foto-dokumentaciju;

d) bibliotekara.

POSEBNI MUZEJ (SPECIJALIZIRANI) USTANOVLJEN ZA PODRUČJE SR SLOVENIJE

je muzej koji obavlja muzejsku djelatnost i zaštitu kulturne, odnosno prirodne baštine na cijelom području SRS u određenoj muzejskoj specijalnosti. Osnivač može biti SRS ili neki drugi u skladu sa Zakonom, ipak taj neko drugi mora dobiti suglasnost Kulturne skupnosti Slovenije.

1. Muzejska građa

barem sa jednog muzejskog područja, koje je za prezentaciju povi-

jesnog razvoja Slovenaca i cijelog slovenskog etničkog područja posebno značajno;

a) ima dio muzejske građe stalno izložen.

2. Prostori s opremom

Kriteriji za prostore središnjeg posebnog (specijaliziranog) muzeja su jednaki kriterijima za prostore središnjeg općeg muzeja s izuzetkom točke c) i e): u knjižnici posebnog (specijaliziranog) muzeja je stručna literatura s područja za koje je muzej ustanovljen, dokumentacija i registar sa opsega područja za koje je muzej ustanovljen.

3. Kadrovi

Stručni kadrovi trebaju biti odgovarajuće osposobljeni za područje za koje je muzej ustanovljen, da se mogu obavljati funkcije matičnog muzeja za sve opće i posebne (specijalizirane) muzeje, odnosno zbirke sa svog područja. Moraju imati svakako dva stručna radnika, koji su specijalisti za svoje uže područje (po kriterijima kronološke ili specijalne podjele). Kriteriji za ostale kadrove su jednaki kriterijima koji važe za središnji opći muzej, osim u točki d), jer ima bibliotekara u slučaju ako vodi knjižnicu u dogovoru sa središnjim općim muzejom, inače ima knjižničara.

OPĆI MUZEJ, USTANOVLJEN ZA VIŠE OPĆINA

Muzej djeluje u pravilu na području dvije ili više općina (odnosno ustanovljen je za područje dvije ili više općina) i ima:

1. muzejsku građu

iz svih muzejskih područja

a) koja omogućuje prezentaciju cjelovitog povijesnog razvoja područja za koje je ustanovljen;

b) ima dio muzejske građe stalno izložen.

2. Prostori s opremom

Kriteriji za prostore i opremu su jednaki kriterijima za prostore i opremu središnjeg općeg muzeja, osim u točkama c), e) i g), gdje ima međuopćinski muzej.

c) prostor za dokumentaciju i registar svoje muzejske građe te registar pokretnih spomenika kulture koji nisu na upravljanju muzeja, a s područja su općina, za koje je ustanovljen;

- e) internu stručnu knjižnicu;
- g) prostor (radionicu) za najnužniju obradu građe.

3. Kadrovi

- a) odgovarajuće osposobljene stručne kadrove za sva muzejska područja, da sa po jednim kustosom pokrivaju barem tri područja;
- b) pedagoga;
- c) preparatora, odnosno restauratora, s obzirom na karakter građe;
- d) knjižničara (s obzirom na broj knjiga).

POSEBNI (SPECIJALIZIRANI) MUZEJ, USTANOVLJEN ZA VIŠE OPĆINA

Međuopćinski posebni (specijalizirani) muzej pokriva područja dviju ili više općina s muzejskom građom s barem jednog područja i ima:

1. Muzejsku građu

- a) barem s jednog područja značajnog za povijesno događanje na regionalnom području, za koje je muzej ustanovljen;
- b) ima dio muzejske građe stalno izložen.

2. Prostori s opremom

Kriteriji za prostore i opremu jednaki su kriterijima za prostore i opremu središnjeg općeg muzeja, osim u točki c), e) i g).

Međuopćinski posebni (specijalizirani) muzej ima:

- c) prostor za dokumentaciju i registar svoje muzejske građe;
- e) internu stručnu knjižnicu;
- g) prostor (radionicu) za obradu (konzervaciju) građe.

3. Kadrovi

- a) odgovarajuće osposobljene kadrove, barem dva kustosa za područje za koje je muzej ustanovljen;
- b) pedagoga;
- c) preparatora s obzirom na karakter građe;
- d) knjižničara (u odnosu na broj knjiga).

OPĆI MUZEJ, USTANOVLJEN ZA PODRUČJE OPĆINE

Opći muzej djeluje na području jedne općine i ima:

1. Muzejsku građu

- a) sa svih muzejskih područja koja omogućuje prezentaciju cjelovi-

tog povijesnog razvoja na području općine;

- b) ima dio muzejske građe stalno izložen.

2. Prostor s opremom

Kriteriji za prostore i opremu jednaki su kriterijima za prostore i opremu središnjeg općeg muzeja, osim u točkama c), e) i g), gdje ima opći općinski muzej:

- c) prostor za dokumentaciju i registar svoje muzejske građe te registar pokretnih spomenika kulture, koji nisu na upravljanju muzeja a sa područja su općine, za koju je ustanovljen;

- e) internu stručnu knjižnicu;

- g) najnužniji prostor (radionicu) za najosnovnije zahvate na muzejskoj građi.

3. Kadrovi

- a) odgovarajuće osposobljene stručne kadrove za onu muzejsku građu koja je opsegom ili značenjem u većini moraju pokrivati barem dva muzejska područja s barem jednim kustosom za svako područje;

- b) preparatora u odnosu na karakter građe;

- c) knjižničara (u odnosu na broj knjiga).

MUZEJSKA ZBIRKA

je zbirka predmeta pokretnih spomenika prirodne i kulturne baštine, koja je u vlasništvu građana ili pravne osobe koja nije muzej: taj građanin ili pravna osoba sporazumjeli su se s muzejom za održavanje i prezentaciju zbirke.

STALNA MUZEJSKA AKCIJA

Stalne muzejske akcije vode posebni stručni ili društveni savjeti, a namjena djelovanja može biti dvjajaka:

- a) muzejske akcije kojima je cilj postav stalne muzejske zbirke u zatvorenom ili na otvorenom prostoru; uvjeti za takvu akciju je da se inicijator dogovori s nekom muzejskom pravnom osobom za programsko i financijsko pokroviteljstvo, a rezultat je uključivanje programa preko muzejske pravne osobe u program samoupravne interesne zajednice kulture;

- b) muzejske akcije kojima je cilj kulturno oplemenjivanje okoline.

STALNI MUZEJSKI ZADATAK

Stalni muzejski zadatak središnjeg značaja i njegovu realizaciju ako ga

ne obavlja središnji opći ili posebni muzej, Kulturna skupnost Slovenije povjerava (u suglasnosti ili na prijedlog središnjeg muzeja) jednom od muzeja u Sloveniji. Cilj je osnovati zbirku koja će na određenom području muzejske djelatnosti, koje je deficitarno, upotpuniti i omogućiti daljnji razvoj.

III. Potrebna stručna povezanost (matičnost) muzeja

U uvodu možemo utvrditi da već Zakon o zaštiti prirodne i kulturne baštine zahtijeva uvođenje stručne povezanosti i na muzejskom području. Poštivajući zakonske odredbe i potrebe za višom stručnom razinom djelovanja muzeja, Radna grupa je izradila prijedlog stručnog povezivanja muzeja u okviru jedinstvene muzejske mreže.

Osnovni smisao predloženog stručnog povezivanja je da osigura stručnu obradu muzejske građe s kojeg god muzejskog područja na što racionalniji način i ujedno da pokrije cijelu Sloveniju svim područjima muzejske djelatnosti. Pojedine kategorije muzeja, koje su predložene u materijalu, tipske su; stvarna situacija u našim muzejima je na mnogim mjestima drukčija, stručna povezanost muzeja treba omogućiti da se premoste razlike između tipskih modela i stvarnog stanja, te da se također postupno preoblikuje muzejska mreža u skladu s planiranom tipologijom. Pri tome važi slijedeće: dosadašnji, u mnogim slučajevima neplanski razvoj muzejske djelatnosti je ipak nastajao radi određenih potreba; neracionalno bi bilo zato muzejsku djelatnost na silu podrediti tipologiji, jer to može muzealstvu donijeti također i štetu; realizacija tipova može biti i neracionalna (npr. s predloženim brojem radnika bi postigli to da bi ih bilo negdje previše, a drugdje bi ih manjkalo). Tipologija muzeja prije svega treba važiti kao model koji se ostvaruje kroz predloženu stručnu povezanost.

U muzejskoj mreži uvedena su dva tipa muzeja — opći i specijalni — a stručno povezivanje muzeja treba pridonijeti također većem usklađivanju i komplementarnosti ta dva tipa pri stručnoj obradi muzejske građe, prezentaciji i drugim oblicima djelovanja.

A) POLAZIŠTA STRUČNOG POVEZIVANJA

Svaki muzej mora odrediti stručnu obradu muzejske građe. Za ona muzejska područja za koja ima građu a nema odgovarajućih kadrova, prostora i drugih uvjeta za kvalitetnu obradu i prezentaciju građe, muzej ima pravo i dužnost obratiti se najbližim ili drugim muzejima za stručnu pomoć i suradnju.

Osnova stručnog povezivanja na muzejskom području je muzejska građa u muzeju, odnosno sigurna pretpostavka da je na području za koje je muzej ustanovljen dovoljno pokretne prirodne i kulturne baštine koja ima posebnu kulturnu, znanstvenu, povijesnu ili estetsku vrijednost.

U okviru stručnog povezivanja međusobne odnose uspostavljaju muzeji, odnosno stručne organizacije s muzejskog područja koje su organizirane u smislu člana 70. Zakona, te muzejske zbirke koje djeluju u sporazumu s muzejom u smislu člana 93. Zakona i ostali djelatnici koji na osnovi člana 13. Zakona obavljaju pojedine stručne zadatke u vezi sa zaštitom prirodne i kulturne baštine: knjižnice, Slovenska akademija znanosti i umjetnosti, istraživačke i ostale organizacije u odnosu na zakon. Svi navedeni subjekti imaju pravo i dužnost da se stručno povezuju te da u odnosu na potrebe i mogućnosti pružaju ili nude stručnu pomoć u različitim oblicima zaštite pokretne spomeničke baštine.

Pomoć i suradnja u okviru stručne povezanosti može se obavljati u različitim oblicima i za različite zadatke u vezi sa zaštitom: pri stručnoj obradi, konzervaciji i restauraciji muzejske građe, kadrovima, a može biti privremeno čuvanje građe u depoima drugog muzeja s namjenom da se formira muzejska zbirka.

Suradnja među muzejima, muzejskim zbirkama i drugim djelatnicima iz člana 13. Zakona se u okviru predložene stručne povezanosti uspostavlja u pravilu za petogodišnje plansko razdoblje. Planirani oblici stručne povezanosti moraju biti planski, pravno, stručno i materijalno određeni, a pojedinačni elementi za petogodišnje razdoblje također i kvantificirani.

1. Stručno povezivanje općih muzeja

Stručna povezanost u pravilu se treba obavljati među najbližim mu-

zejima na određenom regionalnom području. Svaki opći muzej (ili zbirka) treba imati u odnosu na područje svog djelovanja mogućnost stručne povezanosti za planirano petogodišnje razdoblje, u pravilu, s najbližim muzejima, koji imaju razvijenu djelatnost na onim područjima za koje muzej sam nema ovih uvjeta za stručnu obradu muzejske građe.

Pravo i dužnost je susjednog (međupćinskog, regionalnog) muzeja da se stručno povezuje s muzejom koji sam nema uvjeta za stručnu obradu građe.

Stručna povezanost se u pravilu uspostavlja za srednjoročno razdoblje; zato muzej koji pruža stručnu pomoć može također planirati kadrovske potrebe za iduće petogodišnje razdoblje (u suglasnosti s muzejom koji traži suradnju). U slučaju da najbliži (međupćinski) muzej ima popunjene sve kapacitete, a i sam nema građe s nekog određenog područja, i zato nema interesa za zapošljavanje novih stručnih radnika, muzeji koji treba pomoć obraća se dugom susjednom muzeju, a može i središnjem općem ili posebnom muzeju ili drugim djelatnicima iz člana 13. Zakona, ako se radi o specijalnom zadatku ili specijalnom području.

U svakom slučaju potrebno je predvidjeti da realizacijom stručne povezanosti ne bi došlo do prenamjene značaja, odnosno vrste djelatnosti muzeja, koji pruža stručnu pomoć; zato je potrebno pri uspostavljanju stručnih veza i planiranju eventualnih kadrovskih popuna za planirano razdoblje voditi računa da li muzej ima muzejsku građu s određenog područja i interes za proširenje djelatnosti i stručnog povezivanja.

Pojedini muzeji koji djeluju na različitim razinama stručno se povezuju sa središnjim muzejom tako da središnji muzej po vlastitoj ocjeni predlaže koje zadatke može preuzeti, vodeći pritom računa o značaju, odnosno kvaliteti muzejske građe, stupnju potrebne specijalne obrade građe i drugim kriterijima. Kako se stručna povezivanja u pravilu uspostavljaju za petogodišnje razdoblje, time bi središnji muzeji također trebali dobiti mogućnost za planiranje razvoja vlastitog kadrovskeg potencijala, prostornih i teh-

ničkih mogućnosti, s dugoročnijim planiranjem, također i mogućnost pregleda nad muzejskom građom na području Slovenije.

2. Stručno povezivanje posebnih (specijalnih) muzeja

Muzeji se sa središnjim općim muzejom povezuju radi specijalnih zadataka na više muzejskih područja, s posebnim (specijalnim) središnjim muzejom za pojedina muzejska područja, za koja su posebni (specijalni) muzeji ustanovljeni, iako u pravilu u slučaju da je muzejska građa takvog karaktera da zahtijeva specijalnu stručnu obradu. Inače se povezuju s najbližim posebnim (specijalnim) muzejom.

Posebne (specijalne) zbirke, odnosno posebni specijalni muzeji iz pojedinih područja, trebaju u pravilu uspostavljati stručne kontakte s najbližim posebnim (specijalnim) muzejima (srodnima po metodologiji, ako ne po muzejskom području).

Također, stručno povezivanje sa stručnim posebnim (specijalnim) muzejom pretpostavlja da svaki posebni (specijalni) središnji muzej na osnovu vlastite ocjene značaja građe, potrebne specijalne obrade i općeg društvenog interesa za suradnju uspostavlja stručne veze s muzejima.

U okviru predloženog stručnog povezivanja trebaju se razvijati stručne veze među središnjim posebnim (specijalnim) i općim muzejima.

Za područja ili specijalnosti koja nisu razvijena u Sloveniji, ili ih ne obavlja niti jedan muzej, mogu se muzeji po dogovoru za takvu potrebu ili specijalnost sa središnjim muzejom — stručno povezati s muzejom iz druge republike ili pokrajine SFRJ, ili s muzejom u inozemstvu.

Središnji opći ili posebni (specijalni) muzej mora obavezno dati stručno mišljenje Kulturnoj skupnosti Slovenije, kada se osniva novi muzej ili zbirka u okviru njihovog područja djelovanja. Takva suglasnost središnjeg muzeja je potrebna osobito ako se osniva muzej koji ima građu od posebne kulturne, znanstvene, povijesne i estetske vrijednosti, da bi se tako osigurala jedinstvenost stručne razine cjelokupne muzejske djelatnosti u Sloveniji.

Radna grupa Skupštine Kulturne skupnosti Slovenije predlaže da središnji opći ili posebni (specijalni) muzej ima, pored prava da daje suglasnost o osnivanju novog muzeja, također i dužnost da pruža stručnu pomoć pri obradi građe, kad je takav muzej ili zbirka u fazi osnivanja.

* Prijevod iz:

POROČEVALEC Kulturne skupnosti Slovenije, Ljubljana, 1.7. 1985. br. 21, god. 4; Kulturna skupnost Slovenije, Ljubljana) Sa slovenskog preveo: Damjan Lapajne

ABSTRACT

The Slovene Cultural Community The network and typology of museums

A study group of experts from the Slovene Cultural Community prepared an extensive proposal for the revalorization of the network of museums in Slovenia. The proposal provides a practical basis for a complete programme covering the activities and functional interconnection for all geographical and professional areas in Slovenia.

Such a museum network is also based on the proposal of basic standards and norms for museums. The typology of museums and their role has been extensively elaborated on the basis of the standards

for museum materials, equipment, and personnel.

The necessary professional interconnection of museums is analyzed separately, and it is emphasized that fields or specialities which are not developed, although there are adequate museums, should be developed in cooperation with museums of the same profile in Yugoslavia and/or abroad.

On the basis of a questionnaire answered by personnel in museums and regional collections in Slovenia, it was established which registered area had been dealt with by the respective institutions. There followed a proposal for a new classification of museums and collections for the museum network in Slovenia, based on responses to the questionnaire.

Pogledi, iskustva i događaji — Viewpoints, impressions and events

Pisana riječ na vagi muzeologije

(Uz izložbu **Pisana riječ u Hrvatskoj**, Muzejski prostor u Zagrebu, 28. 10. 1985 — 28. 02. 1986)

Ivo Maroević

Filozofski fakultet, Zagreb

Primljeno: 1. 4. 1986.

Velika izložba **Pisana riječ u Hrvatskoj**, što se od studenog 1985. do ožujka 1986. godine održavala u Muzejskom prostoru na Jezuitskom trgu u Zagrebu, po nizu svojih značajki zaslužuje da se ispred epiteja koji je okružuju stavi superlativna oznaka »naj«. No, taj »naj« istovremeno ne znači da je prva izložba takvog tipa i opsega, sadržaja i orijentacije u posljednje vrijeme u nas mogla izbjeći ili da je izbjegla one nedostatke koji se pojavljuju kad se nešto radi prvi put. Prema tome, ta odrednica da se prvi put u nas na jednome mjestu sakupilo toliko pisanoga blaga, dokaza naše pismenosti na ovome tlu, istovremeno u sebi nosi i zametak, a kasnije i vrlo razvijeni organizam onih sila i struktura koje su djelovale s pozicija suprotnih toj općoj integrativnoj težnji koju je sebi kao zadatak postavila izložba. Dakle, ni ovdje se nije ponovilo nešto na što nas iskustvo nije moglo upozoriti, a to je da se ideja kakvu je vodila i poticala ova izlo-

žba materijalizirala na način koji je bio adekvatan vremenu i uloženom naporu da se cjelokupni izloženi materijal muzeološki osmisli ili, drugim riječima, da dobije onaj komunikacijski oblik kojim će formulirati ne jednoznačnu nego višeznačnu poruku, kakvu je jedino mogao i trebao formulirati takav široki intermedijjski i interdisciplinarni sadržaj. Iako do sada nije bilo mnogo ozbiljnih i kritičkih prikaza ove izložbe — jer su se prikazi uglavnom kretali na razini slavljeničkih hvaleospjeva, što smo eto uspjeli pokazati sebi i svijetu da nismo od jučer i da nismo tek pratili nešto što se u svijetu događalo — ova izložba to nužno traži kako po svojem značenju, tako i po rezultatu koji je ostvarila.

Očito je da su, uz novinarske prikaze, o izložbi do sada ozbiljno pisali jedino njezini autori. Tako se prof. dr Aleksandar Flaker kao autor razdoblja 20. st. javlja vjerojatno da bi objasnio ono što je ostalo neobjašnjeno ili je bilo neobjašnjivo na samoj izložbi. Na pisanje ovog prikaza potaknula me je upravo po(r)uka što ju je on u tekstu **Izložbene po(r)uke** u rubrici **Pogledi-kultura** objavio u tjedniku »Danas«, 4. veljače 1986. godine. Prof. Flaker čita, odnosno interpretira, jedan dio izložbene poruke, i to onaj koji se odnosi na razdoblje proteklih (više od stotinu) godina. Temeljeći svoje gledanje na vlastitome znanju o tom vremenu, po-

kušava raspraviti što je moguće zaključiti na temelju onoga što je izloženo, sugerirajući tu i tamo da je nešto ispušteno, a trudeći se da uoči svu složenost tog tzv. intermedijalnog pristupa tumačenju pisane riječi. Logično je da je on svojim opredjeljenjem povjesničara književnosti usmjeren na tumačenje i doživljavanje literature i onoga što je tu literaturu često pratilo, a to su ilustracije knjiga i njihov intermedijjski odnos. Na žalost, ne raspolažemo podacima ni saznanjem o tome kakve je poruke ova izložba uputila drugim slojevima posjetilaca, onima koji ne raspolažu pretpostavkom takvoga znanja, onima koji nisu u stanju pročitati s te izložbe sve ono što su pročitali specijalisti za pojedina područja, ljudi kojima njihovo znanje omogućuje da dublje uđu u strukturu problema što ga izložba načinje. Na žalost, nije bilo takvih pristupa, analiza provedenih anketa, što bi pomoglo da se utemelji stvarni domet izložbe, ne samo u odnosu na broj posjetilaca već i u odnosu na ono što im je ta izložba donijela, odnosno što je poručila svim slojevima publike koja ju je vidjela. Naravno da kad ne raspolažemo takvim podacima, nismo u stanju niti egzaktno reći koji je domet i uspjeh jedne takve izložbe, gledamo li je s aspekta prohodnosti za posjetioca.

No, zanemarimo li to o čemu ne možemo pisati i što se, barem u ovom